

Čitanjem do znanja

Anita Peti-Stantić. 2019. *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti.*

Ljevak. Zagreb.

Čitanje i pisanje dvije su temeljne kognitivne sposobnosti kojima dijete mora ovladati u ranoj dobi kako bi moglo nastaviti sa svojim daljnjim obrazovnim procesom, a potom i drugim mentalnim i komunikacijskim procesima tijekom života. O tome koliko je čitanje složen kognitivni proces, kako ga približiti djeci te na koji način olakšati usvajanje čitanja tijekom poučavanja i potaknuti kritičko razmišljanje kod djece, razgovarali smo s dr. sc. Anitom Peti-Stantić, autoricom iznimno vrijedne knjige *Čitanjem do (spo)razumijevanja: Od čitalačke pismenosti do čitateljske sposobnosti* objavljene u nakladničkoj kući Ljevak. Autorica je interdisciplinarno pristupila temi – glotodidaktički, neurolingvistički, psiholingvistički te s aspekta teorije znanosti o čitanju, a u knjigu je unijela svoje znanstveno iskustvo, kao jezikoslovka i profesorica na Odsjeku za južnoslavenske jezike i književnosti Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, kao roditelj te kao dugogodišnja urednica biblioteka za djecu i mlade.

HJ: Čitajući uvodni dio te potom i ostala poglavlja knjige, može se zaključiti da ste temi kojom se u knjizi bavite pristupili interdisciplinarno. Kako je nastala ideja za knjigu *Čitanjem do (spo)razumijevanja* i na kojim se teorijskim zasadama temelji njezin sadržaj?

APS: Do ideje je došlo na jednoj kavi s Ivanom Ljevak. Ona je, nakon dugoga razgovora o knjigama, tekstovima i mjestu čitanja u današnjemu društvu, posebno našem, postavila pitanje zašto ne bih to o čemu govorim i čime se toliko dugo bavim, i napisala. Mene je, a očito i nju kao izdavačicu, ta tema na različite načine privlačila godinama. Čitala sam knjige drugih autora, teorijske i praktične, vezane uz obrazovni sustav, a i sama sam se, posebno s kolegicama i kolegama u okviru HRZZ-ova projekta *Modeliranje mentalne gramatike hrvatskoga: ograničenja informacijske strukture*, bavila istraživanjima čitanja. Kad se osvrnem unatrag, mislim da je ta knjiga bila namijenjena meni isto onoliko koliko sam ja bila namijenjena njoj. Naime, prvo sam godinama uređivala nekoliko biblioteka za djecu i mlade i birala knjige koje će biti objavljene u njima, a onda sam prije sad već deset godina sa svojom kćeri Mirtom objavila tekst pod naslovom *Užitak čitanja, intelektualna razbibriga i/ili intelektualna potreba*, koji je slijedio knjigu objavljenu godinu dana prije toga pod naslovom *Jezične igre za velike i male*, koju sam napisala zajedno s kolegicom i prijateljicom Vladimirom Velički. Godinu dana nakon toga teksta sa slovenskoga sam prevela knjigu Mete Grosman *U obranu čitanja: Čitatelj i književnost u 21. stoljeću*. U te sam tri godine, dakle, bila intenzivno posvećena čitanju u okvirima koji

su me tada zanimali, ni ne znajući da ću se na Fulbrightovoj stipendiji u SAD-u naći u Centru za čitanje i pismenost na Sveučilištu Tufts u Bostonu, koji je vodila jedna od najpoznatijih istraživačica čitanja, Maryanne Wolf. Tu se intenzivno razvio moj interes za čitanje s neurološke i psiholingvističke perspektive, koji se nadogrudio na onaj inicijalni, književnoteorijski i lingvistički. Osim toga, iskustvo sudjelovanja u obrazovanju naših troje djece tijekom tri godine života u Bostonu, u drukčijem sustavu, u kojemu se itekako vodilo računa o čitanju, posebno o čitanju s razumijevanjem, također je uvelike učvrstilo moje stavove o značenju čitanja.

HJ: U knjizi između ostaloga ističete važnu ulogu znanosti o čitanju. Koliko je znanost o čitanju zastupljena u visokoškolskome obrazovanju u Hrvatskoj? S obzirom na to da čitanje proistječe iz čovjekovih kognitivnih i mentalnih sposobnosti, u koja bi sve studijska područja trebalo uklopiti i znanost o čitanju? Zanimljivo je, primjerice, tumačenje spisateljice i prevoditeljice Ande Bukvić, koje opisujete u poglavlju *Čitanje za razumijevanje*, kako bi čitanje trebalo biti pitanje javnoga zdravstva.

APS: Koliko znam, znanost o čitanju nije uopće zastupljena u našem visokoškolskom obrazovanju. Da se razumijemo, to nije bitno drukčije ni drugdje, osim na onim mjestima na kojima se kritičko čitanje povezuje s akademskim pisanjem, pa se onda u okviru uvodnih kolegija, obično na humanističkim studijima, praktično poučava kako kritički čitati i kako kvalitetno akademski pisati. Osobno smatram da bi svi učitelji, pri čemu mislim i na učitelje koji predaju Hrvatski jezik, ali i Matematiku, Prirodu, Povijest, Geografiju i sve ostale nastavne predmete, dakle svi koji sudjeluju u obrazovnom procesu na bilo kojoj razini, morali proći osnovnu pouku iz znanosti o čitanju jer čitanje nije samorazumljivo kao disanje, a nije ni samorazumljivo kao usvajanje jezika. Ne poučavati učitelje znanosti o čitanju za mene je isto kao da ne poučavamo učitelje stranih jezika kako da učenike nauče taj jezik, već da samo pretpostavimo kako će oni to nekako sami po sebi znati. Kad bi učitelji bili svjesni sve složenosti procesa do kojih dolazi u našem mozgu u svakome koraku tijekom svakoga čina čitanja i nužnosti

automatizacije i ulančavanja svih tih procesa kako bi se oslobodio umni prostor za razumijevanje dubinskih značenja, analogija, asocijacija, metafora i drugih izražajnih sredstava, vjerojatno bi znali kako je silno važno pomoći učenicima da svladaju takvo čitanje.

HJ: Kako je knjiga koncipirana i komu je sve namijenjena?

APS: Knjiga je s jedne strane zamišljena kao uvod u znanost o čitanju, a s druge strane kao priručnik u kojemu se donose brojne vježbe kojima se učitelji i svi drugi zainteresirani mogu poslužiti u svojem radu s mladima, prije svega vježbe vokabulara i vježbe vezane uz strukture teksta. U njoj se polazi od suvremenih neurolingvističkih i psiholingvističkih perspektiva koje utemeljuju disciplinu znanosti o čitanju te postavka suvremene glotodidaktike, a u drugome se dijelu praktično predlaže program stručnoga usavršavanja učitelja u metodama i strategijama dubinskoga čitanja i čitanja s razumijevanjem. Premda je primarno namijenjena učiteljima, i to učiteljima svih nastavnih predmeta, knjiga je pisana i za sve pojedince zainteresirane za dobrobiti dubinskoga čitanja, od roditelja do knjižničara i sveučilišnih nastavnika. Nadam se da će usto biti osobito zanimljiva onima koje zanima procesiranje napisanoga jezika u okviru kognitivnih znanosti, kroatistima, lingvistima, teoretičarima i povjesničarima književnosti, kulturolozima i stručnjacima za suvremene kulturne industrije.

HJ: U knjizi razlikujete pridjeve *čitalački* i *čitateljski* te imenice *čitač* i *čitatelj*. Zašto ste uveli takvu podjelu?

APS: Ta mi je podjela iznimno važna zato što njome nastojim pokazati kako postoji nesklad između količine pisanoga materijala koju danas svakodnevno konzumiramo i onoga kako pristupamo tomu materijalu. Naime, za razliku od drugih razdoblja u ljudskoj povijesti kad se čovjek ipak mogao snaći i bez čitanja, danas to više nije moguće. Stoga golema većina ljudi svlada tu osnovnu vještinu. Problem je u tome što sâmo svladavanje tehnike čitanja ni izbliza nije dovoljno, nego se treba osposobiti za razumijevanja mnogih dubinskih slojeva tekstova različitih vrsta. U mojemu je pojmovnom sustavu *čitač* onaj koji čita zato što je prekoračio prag bespismene kulture i zakoračio u pismenu, dakle onaj koji *može čitati*. *Čitatelj* je, s druge strane, onaj koji uživa u čitanju, svakim novim čitanjem nadograđujući svoju spoznaju i pretvarajući je u sredstvo izgradnje svojega svijeta i sebe kao intelektualnoga bića. Bez čitača stoga nema čitatelja jer je on tek njegov prvi korak u

.....
 Kad bi učitelji bili svjesni sve složenosti procesa do kojih dolazi u našem mozgu u svakome koraku tijekom svakoga čina čitanja i nužnosti automatizacije i ulančavanja svih tih procesa kako bi se oslobodio umni prostor za razumijevanje dubinskih značenja, analogija, asocijacija, metafora i drugih izražajnih sredstava, vjerojatno bi znali kako je silno važno pomoći učenicima da svladaju takvo čitanje.
 .....

pismenoj kulturi, no za postajanje čitateljem doista je potrebno dugotrajno strpljivo kultiviranje samoga sebe. Pridjevi *čitalački* i *čitateljski* u tome se kontekstu prije svega odnose na *čitalačku pismenost* i *čitateljsku sposobnost*. Čitalačku pismenost određujem u skladu s onim kako je zacrtana u PIRLS-ovim i PISA-inim istraživanjima¹, dok čitateljsku sposobnost uz pomoć usporedbe s jezičnom, matematičkom i glazbenom sposobnošću određujem kao sposobnost čitanja svakoga teksta koji pojedinac poželi razumjeti. Čitateljska se sposobnost smatra krunom čitateljskoga života, a s obzirom na njezinu neposrednu vezu s razvojem našega uma, vrlo je važno da je razvijamo, a ne zanemarujemo.

HJ: Osim poglavlja koja su teorijski utemeljena, knjiga sadržava i nekoliko poglavlja u kojima predstavljate vježbe i igre na temelju kojih bi učenici mogli lakše i brže ovladati intelektualnim vokabularom u školskim udžbenicima i razumjeti različite strukture objasnidbenih tekstova. Primjenjujući ih u praksi u sklopu projekta na kojemu radite², kako je tekla komunikacija s učenicima i učiteljima i smatrate li da bi takve vježbe i igre trebale postati sastavni dio usvajanja čitanja tijekom obrazovnoga procesa?

APS: Hvala Vam na tome pitanju. Jezičnim se igrama i vježbama bavim već dvadesetak godina, od udžbenika koji sam napisala s kolegicom Valentinom Kamber, za koji i danas mislim da je odličan jer je učenje gramatike u njemu zasnovano na zanimljivim tekstovima, jezičnim dosjetcama, stripovima, zagonetkama, križaljka i drugim oblicima jezičnih igara, preko već spomenutoga priručnika *Jezične igre za velike i male*, pa do knjige o kojoj je riječ. U okviru projekta koji vodim pri Hrvatskoj zakladi za znanost od početka smo planirali ozbiljan rad s učiteljima i s učenicima utemeljen na znanstvenim rezultatima psiholingvističkih ispitivanja apstraktnosti i predočivosti riječi. Tijekom 2018. godine na Filozofskome smo fakultetu u Zagrebu u suradnji sa savjetnicima iz Agencije za odgoj i obrazovanje održale dvije radionice za učitelje hrvatskoga, povijesti, geografije, prirode i matematike. Na tim smo radionicama učitelje upoznale sa spoznajama o suodnosu dubinskoga čitanja s jedne i širine i dubine vokabulara mladih s druge strane te smo im pokazali tipove vježbi koje predlažemo. Učitelji su potom te vježbe,

.....
Čitač je onaj koji čita zato što je prekoračio prag bespismene kulture i zakoračio u pismenu, dakle onaj koji *može čitati*. *Čitatelj* je, s druge strane, onaj koji uživa u čitanju, svakim novim čitanjem nadograđujući svoju spoznaju i pretvarajući je u sredstvo izgradnje svojega svijeta i sebe kao intelektualnoga bića.
 .....

¹ PIRLS: Progress in International Reading Literacy Study; PISA: *Programme for International Student Assessment*.

² Vježbe i igre nastale su u sklopu projekta Hrvatske zaklade za znanost *Modeliranje mentalne gramatike hrvatskoga: ograničenja informacijske strukture*, koji vodi autorica knjige.

kao i vježbe vezane uz strukturu teksta, počeli provoditi s učenicima. Većina je učitelja oduševljeno prihvatila ponuđene metode, a u međuvremenu smo održale niz radionica u školama i na županijskim stručnim vijećima. Na temelju iskustva rada s učiteljima i učenicima želim reći kako se nadam da smo zajedno započeli proces koji će dugotrajno utjecati na poboljšanje čitalačke pismenosti i razvoj pune čitateljske sposobnosti velikoga broja mladih. Uvjerena sam da je ključ uspjeha u obostranosti odnosa, kako istraživača i učitelja, tako i učitelja i učenika. Kad je riječ o radu s učenicima, nije bilo ni jednoga mjesta na kojem nas nisu ispratili pitanjem kad ćemo ponovno doći, a to je svakomu tko radi s mladima najveća nagrada.

HJ: Povezano s prethodnim pitanjem, smatrate li da djeca u Hrvatskoj imaju dovoljno vremena na kognitivnoj razini kvalitetno ovladati mogućnostima dubinskoga čitanja, tj. čitanja s razumijevanjem opsežnijih i raznovrsnih tekstova te čitanjem u konačnici kvalitetno razviti svoj vokabular i kritičko mišljenje?

APS: Na to pitanje mogu odgovoriti samo impresionistički, bez uporišta u sustavnom istraživanju, na osnovi vlastitoga roditeljskog iskustva i iskustava suradnje s učiteljima i učenicima. Smatram da danas u Hrvatskoj, kao i na mnogim drugim mjestima, većina

.....
 Učenje je trajan proces i što prije prihvatimo to da mlade poučavamo modelima, to ćemo biti uspješniji. A modeli o kojima govorim proizlaze iz dubinskoga čitanja, a zapravo su modeli kritičkoga mišljenja i pristupa novomu znanju i saznavanju.
 .....

ljudi koji drže do obrazovanja živi u strahu da će nešto propustiti naučiti ili da će njihova djeca nešto propustiti naučiti te da će onda to što nisu naučili presudno negativno utjecati na njihov život. Osobno smatram da su kvaliteta i dubina uvida znatno važnije od količine. Stoga smatram da treba birati što se poučava mlade kako bi se oslobodilo vrijeme za dubinsko razumijevanje. Nikoga se više ne može naučiti sve što treba znati. Učenje je trajan proces i što prije prihvatimo to da mlade poučavamo modelima, to ćemo biti uspješniji. A modeli o kojima govorim proizlaze iz dubinskoga čitanja,

a zapravo su modeli kritičkoga mišljenja i pristupa novomu znanju i saznavanju. Kako smatram da je poučavanje takvim modelima svrha obrazovanja mladog čovjeka, uvjerena sam i u to da je oslobađanje vremena za čitanje i promišljanje o pročitanoj, za razgovor o pročitanoj i istraživanje vezano uz pročitano, nenadoknadivo upravo tijekom rane mladosti te da se za takav pristup mora osloboditi vrijeme, pa i po cijenu nečega drugog.

Uredništvo *Hrvatskoga jezika* zahvaljuje Vam na razgovoru.